

Izdavatelj in urednik:
Andrej Žumer,
nadučitelj in c. kr. okrajni šolski nadzornik.

Št. 5.

Ljubljana, 1. sušca 1892.

XXXII. leto.

Vsebina: J. Ravnikar — Litija: Jan Amos Komenski. — I. K. — Trb.: Na katerih berilih II. in III. čitanke bi se dalo iz zdravjeslovja (higijene) poučevati in v katerem obsegu? — J. Marn: Knjiga Slovenska. — Statistika avstrijskih srednjih šol (s pravico javnosti) v začetku šolskega leta 1891/92. — Ukazi in odredbe šolskih oblastev. — Književnost. — Listek. — Naši dopisi: Iz Ljubljane. — S Trate. — Iz kranjskega okraja. — Društveni vestnik. — Vestnik.

Jan Amos Komenski.

(V spomin tristoletnice.)

Iste leta začno razne sovražne stranke spoganjati se za mir. Komenski in drugi izgnanci so se tega jako oveselili, nadjaže se, da se Švedom kot zmagovalcem posreči za vse pregnancy pridobiti amnestijo ter da s tem pridobé pravico povrniti se v svojo česko domovino. V ta namen pošlje Komenski jednega svojih tovarišev l. 1643. na Švedsko s posebnim pismom, v katerem razlaga, kako bi bilo mogoče raznevrstnost ver vsaj nekoliko poravnati in kako naj bi se razne verske stranke med seboj pogodile. Poleg tega je po tem poslanci svojim podpornikom naznanil, kako njegovo delo napreduje. Na gimnaziji v Elbinkah, ki ga je vodil Komenski sam, pošiljali so svoje sinove visoki plemenitniki v vzgojo. Na prošnjo elbinskih meščanov in senata se Komenski zaveže vsak dan nekoliko ur poučevati izvanredno na gimnaziji; za trud mu je senat daroval

najemščino od tistega hrama, kjer je stanoval, seveda po naših razmerah zelo mala odškodnina.

L. 1644. se udeleži Komenski občnega zborovanja evangelikov v Litevsku; takrat ga je povabil ogerski knez Rakoczy, naj bi se preselil k njemu na Ogersko, obljubivši mu četrtno svojega premoženja žrtvovati za to, da bi pri njem dokončal in izdal svoje delo; ali Komenski se ni hotel posloviti od svojega starega prijatelja in dobrotnika Ljud. pl. Geera, dasi je ta proti njemu v poslednjem času kazal neko neopravičeno nezadovoljnost češ, da Komenskega delo prepočasi napreduje, ker se peča še z drugimi reči.

Naslednje leto se Komenski vnovič udeleži cerkvenega zborovanja zaradi združitve protestantov in katolikov v Torunu, kjer je zastopal česke brate. Ta korak ni bil všeč Ljud. pl. Geeru, akoravno ga ni

nič več tako podpiral z denarji, kakor popred.

V letih 1646—48 je dobival Komenski od Geera zopet večjo podporo in je vsled tega tudi dokončal marsikatero delo. V tem času se prigodi, da umrje starešina (bratovski škof) Juslin (B. Lovrencij Gustinus); na njegovo mesto izvolijo Komenskega. Zdaj je bil primoran zapustiti Elbinke in se preseliti v Lešno, kjer je dokončal in izdal svoja imenitna dela, ki so mu prizadela toliko dolgotrajnega truda, kakor: „*Methodus linguarum novissima*“, predelana „*Janua linguarum*“, „*Lexicon linguale latino-germanicum*“ (latinsko-nemški slovar), „*Grammatica latino-vernacula*“, „*Atrium linguae latinae, rerum et linguarum ornamenta exhibens*“ (predvor latinskega jezika, kazoč lepoto rečij in jezikov). Izmed teh učenih del je „*Methodus linguarum novissima*“ najvažnejše in najimenitnejše — tako rekoč ključ k vsem drugim.

V tem času se je končala 30letna vojska ter se je sklenil „vestfalski mir“, s katerim so dobili česki bratje smrtni udarec; kajti zabranjeno je bilo njim in tudi Komenskemu za vselej povrniti se v lepo česko domovino. Poln gorjá je pisal zastran tega Komenski Švedom, toda zastonj; njim je idejal, braniti cerkev protestantovsko, že izginil. To Komenskega tako pretrese, da od žalosti ni mogel napredovati v svojem didaktičnem delovanji; vrh tega je imel mnogo skrbij za ude bratovske cerkve, ki so bili raztrošeni po vseh deželah. Te so takrat povsod čislali kot duhovnike, učitelje, učenjake, umetnike; iskali so jih od daleč posebno kot učitelje za gimnazije, kot vzgojitelje po občinah in pri plemstvu.

Didaktične knjige Komenskega jamejo se zaradi bolj naravnega načina v poučevanji povsod razširjevati. Po večjih krajih začno po ideji Komenskega snovati nove šole. Tako se je zgodilo tudi na Ogerskem, kjer je učenjak Ivan Tolnai kot bivši vzgo-

jitelj knezov Rakoczyjev vodil ondotno šolstvo; ta namreč je deloval na to, da bi vdova pokojnega Žige Rakoczyja, Suzana Lorantfi in njen sin, poklicala Komenskega na Ogersko. Tako se je tudi zgodilo. Komenski sprejme povabilo, upajoč, da se mu tam posreči dobiti podpore za bratovsko cerkev. L. 1650. se poda v Šariški Potok (Sáros Patak) na severnem Ogerskem, kjer je navadno živela Suzana. Tukaj pa ne ostane dolgo, ampak se povrne kmalu v Lešno. Suzana Lorantfi je sicer bratom v Lešno pisala, da bi Komenskemu dopustili z rodbino preseliti se v Šariški Potok, kjer naj bi bival dalj časa, obljubivši mu veliko darilo po dokončanem delu; razven tega je še dovolila Komenskemu, da sme v novo šolo sprejeti na njene stroške 10—12 sinov čeških bratov. Pod temi ugodnimi uveti se Komenski na jesen tega leta preseli v Šariški Potok.

Na tem novem mestu je nameraval osnovati šolo po svojih „didaktičnih in pansofističnih pravilih“; štela naj bi sedem razredov. Prvo leto po nastopu otvori dva razreda, sledeče pa jednega; štiri razrede je mislil l. 1652. odpreti, toda na njegovo veliko nesrečo umrje takrat mladi Žiga Rakoczy, največji podpornik šol in čeških bratov. Poleg tega je imel Komenski vedne prepire s starejšimi učitelji, ki so nasprotovali njegovim novotarijam. Zbog tega se nova šola ni dalje razširila.

V Šariškem Potoku so ustanovili tudi tiskarno, v kateri so se tiskale šolske knjige, koje je bil spisoval Komenski; tukaj je on osnoval knjižnico, prirodoslovni in tehniški kabinet. Ta njegova šola je bila torej nekaj realni gimnazij.

Komenski je mislil takoj po smrti Žige Rakoczyja zapustiti Ogersko, ali na prigovarjanje Jurija Rakoczyja ostane tam še do l. 1654. Med tem časom spiše „*Orbis pictus*“ (svet v slikah), knjigo, ki je še dandanes po vsem svetu znana. Kar je izrekel o naravnem pouku v svoji didaktiki, to je s to knjigo uresničil. Česar namreč ni mogel v šoli svojim učencem

v resnici natančno pokazati, skrbel je, da se manjkajoče stvari postavijo vsaj v podobah učencem pred oči. Po vsi pravici se torej Komenski smatra **očeta ali učitelja nazornega uka**, ki je zadobil vseobčno veljavo po Pestalozziji; — vse naše knjižice s podobami za otroke imajo izvir svoj v Komenskega „Orbis pictus“.

Komenski se meseca rožnika l. 1654. s svojo družino vrne v Lešno; ondi pa ni živel dolgo v miru, kajti že s prihodnjim letom nastane vojna med Švedi in Poljaki. Švedski kralj Karol Gustav premaga Poljake ter si s tem pridobi severni del Poljske; a prihodnjega leta se posreči Poljakom izgubljene dežele pridobiti si zopet nazaj; polasté se tudi Lešna, kjer je bil oddelek švedske vojske. Pri tej priliki nastane ogenj in Lešno vpepeli popolnoma. Češki bratje s Komenskijem si rešijo komaj svoje življenje. Komenski izgubi v tej nesreči vse svoje premoženje in vse svoje spise.

O tem udarcu piše sam nekako tako-le: „Po nesreči v Lešnu sem izgubil vse svoje imetje ter sem prišel tako rekoč gol na Šlesko. Tam tudi ni bilo varno záme, zato sem se podal v sosedno Marko (braniborsko), od koder sem potoval v Štitno (Stettin), na to v Hamburg, kjer sem, zbolejši, moral dva meseca ostati. Po raznih nezgodah me usoda dovede v Amsterdam, kjer sem živel med dobrotniki in prijatelji, ki so me prav prijazno sprejeli. Moj mecenat, ki me že podpira 12 let v študijah pansofistiških, še ni nehal mi biti naklonjen, dobrotljiv in prijazen. Začenjam novih močij dobivati, da morem reči, da bi se mi tukaj inace godilo dobro, če bi me ne žalostili dve reči: žalosten sem zavoljo svoje rodbine, ki je od mene ločena, ki je zdaj v Marki — in zavoljo izgube svoje knjižnice in vseh rokopisov, s kojimi sem se trudil celih 40 let“. (Dalje prih.)

J. Ravnikar — Litija.

Na katerih berilih II. in III. čitanke bi se dalo iz zdravjeslovja (higijene) poučevati in v katerem obsegu?

(Nadaljevanje.)

Berilni spis 35.: „Najžlahtneje dišave“, str. 30.

1. Vsebina: Od plohe iznenadeni knez beži v borno kmečko kočo vedrit. V tem opazuje cvetoče obraze otrok, katerim črni sok prav dobro diši. Knez se čudi priprosti jedi, še bolj pa cvetočim otrokom. Otroci morajo, tako dé mati, kosilo z delom zaslužiti, jedó le v odločenih časih in se zadovoljijo z vsako jedjo, ker nimajo nikoli hobenih sladkarij.

2. Obseg pouka: Če smo lačni, diši nam vsaka jed. Ako bi se vselej le z lačnim želodcem vsedli okoli mize, prenehale bi tožbe o tiščanji v želodec, o slabem spanji in vse bi nam teknilo, kar pripravi snažna kuha. Priproste jedi stavimo za izbranimi le zato, ker ne čakamo prave lakote. Delo je zabela jedem in življenju.

Delo nas ne vodi samo do premožnosti, ampak tudi do zmernosti, kajti ono stori, da nam diše tudi slabeje jedi. Sladkarije mehkužijo želodec, razven tega pa vzrokujejo tudi nepotrebno tratenje težko pridobljenega živeža. Sladkarije so podlaga nerednosti, ta pa boleznim. Če hočeš zdrav ostati in potrate se obvarovati, ne jej pred časom, ki je odločen za obed. Obeduj zjutraj, opoldne in zvečer! Celó ure se drži! Vojak ima manj živeža, kot večina drugih ljudij, a on venderle ostane krepak, čvrst in zdrav, ker se drži reda. Za vsakim obedom se giblje, a ne hodi k počitku, dokler nisi prebavil. Čim ložji je želodec, tem trdneje je spanje. Jej počasi in prežveči jedila do dobrega, kajti s tem pomagaš želodcu, da izdatneje prebavlja. Rdeča lica ohranite si z redom in pripro-

stim, seveda tudi snažnimi in dobro skuhanimi jedili.

41. berilni spis: „Skrb za zdravje“ str. 35.

1. Vsebina: Nasveti, kako je treba živeti, da si ohranimo zdravje.

2. Obseg: Nezmernost je lastnost brezumnih živalij, kaže surovost in neotesanost. Nezmernost naredi, da se nam ne ljubi delo, najmanj pa učenje. Velikanska kača se tako nažrè, da se niti ganiti ne more, otrok jo lahko ubije. Nezmerni človek je podoben tej kači, mine mu moč volje in duha. Nezmernost je vzrok marsikaterim prestopkom, da celo ostudnim pregreham, ki oškodujejo zdravje duše in telesa. Posebno pa je nezmernost v pijači grda napaka. Pijanost pahne človeka, ki ima neumrjočo dušo in ki je vstvarjen po božji podobi, ki se po pravici imenuje gospodarja na zemlji, na tla, da se valja po blatu, pred katerim se celo brezumna žival varuje. Varujte se pred nezmernostjo, kakor pred veliko nesrečo!

Snažnost je pol zdravja. Snažnemu se vsaj pripetiti ne more, da bi ga živali, kakor bučela, golob, konj i. dr. osramotili. Bodi snažen v vseh rečeh: v jedi, pijači in obleki; snažno naj bode tvoje stanovanje, snažen bodi na životu, v postelji in na vsakem kraju! V snažnem telesi biva tudi čista duša in narobe. Kaj je nemarnemu sveto? Nemarne so njegove besede, grda njegova dela. Toda nesnažnost nas ne grdi samo na duši in telesi, ona je tudi zdravju zelo škodljiva. Največkrat se kaže nesnažnost na umazanem telesi. Da se nam gnjusi pred umazanim životom zaradi pogleda in smradu, o tem naj molčim, da pa umazanec zamaši luknjice, skozi katere izgublja kri v podobi manjših ali večjih potnih kapljic ono vodo, ki je odveč in da je to zamašenje zelo nezdravo, to moram posebno poudarjati. Kako olajšani se čutimo po kopanju, kako sladko spimo! Vsi ti dobri počutki prihajajo od tod, ker smo se pri umivanju

znebili nesnage in ker so potne luknjice zdaj odprte, da lahko izhlapije život svojo preobilno mokroto. Največje važnosti je, da si skrbno umivamo glavo, roke in noge, ker imajo ti deli života najzdatnejše potne luknjice. Če greš z umazanimi nogami spat, in si navajen snage, ne bodeš lahko zaspal. Še slabše je naše spanje, ako se vležemo s čevlji in nogovicami k počitku, ker nima koža proste okolice, da bi mogla izgubljati preobilno mokroto krvi. Če je voda kot pijača neprecenljiv dar božji, je tudi kot pospešiteljica snage. Voda ne stane nič in se povsod nahaja. Zato ne štedite z vodo, marveč jo pridno zajemajte iz studenca ter se snažite, ž njo ne samo v nedeljo, ampak vsak dan zjutraj in za vsakim opravkom, pri katerem se je pršilo ali blatilo!

43. berilni spis: „Strupene gobe“ str. 37.

1. Vsebina: Janko, majhen deček, zoblje volčje črešnje kot prave črešnje, ker se mu tako dopadejo. O strupenosti tega plodu se šele prepriča, ko mu prizadenejo velike slabosti.

2. Obseg pouka: Ne jej ničesar, kar ne poznaš. Marsikateri plod je strupen. Ako te je pa premotila lepota plodu in si jedel, ne da bi bil vedel kaj, poišči si pijač, ki te pripravijo k bljevanju, da izmečeš zdravju škodljive reči iz sebe n. pr. mlačno mleko, toplo olje, slano vodo i. dr. Najvažnejše pa je, da spoznavaš strupene jagode, katere ti pokažemo v šoli ali ti jih skušeni ljudje kot take zaznamvajo.

53. berilni spis: „Prešič“ str. 46.

1. Vsebina: Opis prešiča.

2. Obseg pouka: Svinjina je tečna in izdatna jed, vendar zamore človeku, ki jo uživa, hudo bolezen nakopati. V prešičjem telesi živijo majhni črvi, ikre imenovani, ki se redijo v mesu. Meso zaklana nega prešiča se obesi v dim, okajeno pa se lahko tudi surovo uživa. Ako bi se bilo skuhalo, bi bili črvi poginili, tako pa pridejo živi v človeški želodec ter se tu

razvijejo v po več metrov dolgo trakuljo, katero tu vidite. (Učitelj jo pokaže v natori ali vsaj v dobri sliki.) Da škoduje trakulja človeškemu zdravju, je umevno. Dolgi črv se redi s sokom, ki je krvi namenjen ter vzrokuje silne bolečine, vročino, glavobol in hiranje. Marsikateri takov bolnik se z zdravnikovo pomočjo iznebi trakulje, marsikateri zapade prerani smrti. Če tudi ni vsako svinjsko meso ikrasto, vender ti svetujem, da ga pred uživanjem skuhaš.

69. berilni spis: „Črešnja“ str. 59.

1. Vsebina: Opis črešnjevca drevesa in njegovega plodu.

2. Obseg pouka: Črešnje so zdravo in ukusno sadje, če jih ne vživite v preveliki meri. Peček ne smete požirati, ker vam jih želodec ne more prebaviti in zaradi tega v želodci tiščé. Kadar si se nazobal črešenj, ne pij takoj veliko vode! Še bolj škodljivo je, črešenj se nazobati in potem pivo piti. S tem si nakoplješ lahko dolgotrajno mrzlico. Nezrele črešnje so ravno tako škodljive zdravju, kakor drugo nezrelo sadje. Nekateri na grmih rastoči plod je podoben črnim črešnjam. Teh ne smete zobati, ker so večinoma strupene n. pr. volčje črešnje, o katerih ste že brali.

96. berilni spis: „Krompir“ str. 59.

1. Vsebina: Opis krompirjeve rastline in njene gomolji.

2. Obseg pouka: Postan krompir ni zdrav; tudi nezrel krompir škoduje zdravju, ker vzrokuje jednake bolezni, kakor nezrelo ovočje. Sicer je krompir velik in neprecenljiv dar božji. Predno ga niso prinesli prek morja iz Amerike v naše kraje, se je mnogokrat slišalo o hudi lakoti med ljudmi, s pridelovanjem krompirja pa je Bog odvrnil to hudo šibo. Neka žuželka se prikazuje na nekaterih krajih, katero vidite tu na podobi (učitelj pokaže sliko

koloradovega hrošča). Ta se neznansko hitro plodi in je v stanu v kratkem času širna polja krompirjeva uničiti. Opozorujem vas nanj, da ga poznate in pokončujete, kadar bi se tudi pri nas utegnil pokazati.

98. berilni spis: „Drobtine“ str. 84.

1. Vsebina: Plesen in drevesna goba se na kratko omeni.

2. Obseg pouka: Plesnive jedi so neužitne in škodljive. Krvavečim ranam polagamo drevesno gobo, da neha kri teči, kar je veliko bolje kot pajčevine, ki so strupene, kajti pajki, posebno večji, imajo v svojih čeljustih enak strup, kakor kače, če tudi ne v toliki meri. Prigodilo se je že, da je pajek s svojim vgrizom otroka v zibeli smrtno ranil. Seveda morajo biti drevesne gobe v kropu omehčane, predno se rabijo v omenjenem zmislu.

103. berilni spis: „Kuhinjska sol“ str. 87.

1. Vsebina: Lastnosti in poraba kuhinjske soli.

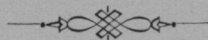
2. Obseg pouka: Sol pospešuje prebavljanje in redi telo s tem, da pride v kri. Sol je za mal denar dobiti, zato trošite sol tudi na kruh in krompir v oblicah, da vam bolje tekne. Neki nemški pregovor se glasi prosto prestavljen: „Kruh in sol rudečita lici“. Sicer meri ta prislovica na zmerno uživanje darov božjih, a lahko jo razumimo tudi v zmislu na zdravje.

105. berilni spis: „Petrolej“ str. 89.

1. Vsebina: Kratek opis petroleja.

2. Obseg pouka: Petrolej je nevaren če se vname. Otroci, ki s svojimi slabimi rokami ne prijemajo tako varno kot odrasli, naj se ne dotikajo prižganih svetilnic, v katerih se žge petrolej, in naj jih ne nosijo okoli, da se jim ne izlije to olje po laseh ali oblačilih in se ne vname ogenj. Mnogo nesreč se je že prigodilo po petrolejevih svetilnicah. Torej je treba varno ravnati ž njim.

I. K. — Trb.

Knjiga Slovenska

v

XIX. veku.

*

Matevž Frelih (Fröhlich, Hilarius, Vesel, Vitoški) r. 11. sept. 1828 v Lozicah, samostojni podružnici duhovnije Šent-Vidske pri Vipavi, gimnazijo dovršil l. 1850 v Ljubljani, posvečen l. 1854, služil za kapelana v Spodnji Idriji in v Stari Loki, za farmana na Premu, bil župnik v Lašičah in od l. 1885 dekan v Trebnjem, kjer je umrl 1. febr. 1892.

Za slovenščino se je vnel Frelih po svojem ljubljennem fajmoštru M. Vertovcu, iskrenem prijatelju dr. Jan. Bleiweisa, do katerega je potem tudi on prav do zadnjega gojil posebno spoštovanje. Oglasil se je res tudi v njegovih Novicah l. 1846 str. 144 s smešno pripovedko: „Jurčik gre na ptuje“ (v Fremd) s podpisom: Matevž. To smešnico je ponatisnil „Vedež“ II. l. 1849 in — šla je potem, kakor Valjavčeva „Lesena skleda“ po vseh knjigah za mladino, kratkočasnih in podučnih. — Posebej pa je v slovenščini delovati jel l. 1848 v Alojznici, kjer je bil vrednik domačemu listu „Daničici“. Z ozirom na tedanje dogodbe je zložil v njem pesem „Sava in Tonava“; ta toži bridko o Nemcih in Madjarih, Sava pa hvali Slovane in o Slovencih pravi: „V Slovincu se sveta je misel zbudila, — De z drug'ni narodi vred kviško puhti; — Slovenska se zlata je doba začela — In večno slovenska bom reka slovela“. Vitoški.

Takrat je jel dopisovati v dr. J. Pogacarjev „Slovénski Cerkvni Časopis“ l. 1848 na pr.: Vprašanje in odgovor (Iz nemškega str. 64). Keršanska prava pot (Pred nami mati cerkev hodi itd. str. 89). Huda vest (Huda vest je lev strašan, — ki prerjove noč in dan itd. str. 97). Sveti dar v katakombah ali sprava. Hoja po katakombah (Iz nemšk.). M. Frelih.

Zgodnja Danica l. 1849: Spreobrnjeni tolovaji. Glosa po geslu: „Na svetu le reva, nadloga stanuje, — Tu dom je terpljenja, dolina solzá; — Nad zvezdami gori, kjer Večni kraljuje, — Le tam je resnično veselje doma (str. 279)“. Keršanska prava pot (Nekoliko pomnožena str. 287). Tihe misli na pokopališi v god vsih svetnikov zvečer (Ustavi človek se popotni str. 352). Vitoški.

Danica l. 1850: Na grobu visokočastitiga mašnika Antona Kozlevčarja po vzoru: „Blagor tistim, ki zaspijo — V milosti Gospodovi: — Blage dela jim sledijo, — Ne bojé se večnosti (str. 25)“. — Novice: Iz Š. Vida nad Vipavo, dopis o šolskem spraševanju na hvalo učitelju in katehetu, na pr.: „Oba gospoda učenika sta mlada iskrena domorodca, plameneča za narod, vneta za njega mladino; ne kakor kak ožuljen učitelj, ki je še terdó s kito na staro kopito navozljan, ki mu vsaka nova reč, posebno pa slovenšina že od dalječ sive lasé dela. Takimu, se vé de, je za mladost malo mar, da le nekoliko „tradira“ in „prüfa“ naj že po tim otroci kaj vedó ali ne (str. 157)“ itd. Vitoški.

Danica l. 1851: V spomin rajnciga fajmoštra Matija Vertovca (str. 155). **F.** — L. 1853: Velikiga travna Marije prečiste Divice slovesnost. Ozir v nebo (Pes. v 20 odstavkih str. 177) — **e**—. Čisto spočeti Devici: „Ena zvezda prikazala — S temnih je oblakov se, — Lepši kot danica zala, — Lepši kakor zvezde vse . . — Glej, Marija imenuje — Zvezda se izvoljena, — Ktere prihod oznanuje — Srečin dan zveličanja“ itd. s premičnim napevom Riharjevim (str. 197). — **e**—.

Danica l. 1854: Marija mati milosti (Če nas hudobna moč zatira, — Nadloga britka nas mori itd. str. 17). — a) Venček za vezilne darila ali vošilne

pesmice o godovih, novim letu, in družih priložnostih z nekaterimi spominskimi listiki in grobnimi napisi. V Ljubljani 1854. 8. 58. Nat. Milic. Založil J. Giontini. Tretji popravljeni natis l. 1886. — „Ni nam scer znano, kdo da je misel sprožil omenjene bukvice dati na dan, in tudi ne vemo, kdo je zložil pesmice, ki jih ta knjižica zapopada; pa naj je kdor koli hoče, misel ta je bila kaj dobra, in pesmice so vse hvale vredne, pravijo Novice (str. 75). Nemci imajo že zdavnej na cente „gratulantov“; veseli bodimo, da imamo tudi mi zdaj „venček“ prav mičnih krajših in daljših pesmic za vošila ob mnogih priložnostih starišem, žlahtnikom, prijatlom, dobrotnikom itd., ki bodo dobro dohajale otrokom, pa tudi odraslim, ki želijo ob godovih in družih prilikah komu v lepi pesmici razodevati svoje občutke itd.“ — „Té posebne hvale vredne pesmice sta zložila verla bogoslovca v tukajšni duhovščici gospoda Frelih in Gogala, pové pa Danica (str. 47). Priporočimo jih vsim, kateri hočejo ob posebnih prilikah komu z lepo vezano besedo serčne čutila naznaniti“. — b) Nar lepši dan ali vredno praznovanje perviga svetiga obhajila, kterimu so pridjane molitve pri sv. maši in družih posebnih priložnostih. Spisal Matévž Frelih, bogoslovec v Ljubljanski duhovščici. V Ljubljani 1854. 16. 250. Peti zboljšani natis l. 1882. Poglavitni namen teh bukvic je 1. vredno praznovanje perviga sv. obhajila in pa 2. de se ohranijo v vedni spomin tega presrečnega dneva itd. (Danic. str. 72). Zal. J. Giontini. — c) Perve in nar potrebniši resnice sv. keršanske katoliške vere za nar manjši učence. Iz Ratisbonskiga katekizma poslovenil M. Frelih. V Ljubljani 1854. Nat. Milic. Zal. J. Giontini. — d) Koledar za Slovence s podobami (okoli 40) v povzdigo katoliškiga duhá za navadno leto 1855. Obseg: ... Deset Božjih zapoved ... Nekteri deželni patroni. Sv. Monika ... Cerkev sv. Petra v Rimu itd. Zal. Giontini. Tisk. Som-

mer na Dunaji. — Želeti je, de bi se ta koledar v nobeni slovenski hiši ne pogrešal, in de bi verla mlada duhovna, gosp. Janez Božič in gosp. Matej Frelih, ki sta ta koledar, po zgledu Jariševiga koledarja za 1855. leto napravila, tudi še prihodnje leta z enacim delam Slovence razveselovala (Danic. 1854 str. 196)“. — e) Kerški raki, za kratek čas. Znadke ali anekdote. V Ljubljani 1855. Spisal M. F., zal. Giontini. — f) Koledar za Slovence za prestopno leto 1856 s 46 podobami. Pravda Kozopersku (cf. Novic. 1845: Prošnja mesca Listopada na tiste Slovence, ki ga Listovgnoj imenujejo. Str. 192). Vsi aposteljni. Poglavitni grehi ... „Sostavila sta ga verla duhovna, častita gospoda Frelih in Božič, in moramo reči, de sta srečno dosegla, kar sta si bila namenila, namreč: poduk in kratek čas“ (Danic. 1855 str. 196). Zal. Giontini, tisk. Sommer (Vid. Jezičn. XXV str. 79). — Novice 1856: Novoletnica (str. 4). Narodna pripoved od kovača (str. 229—233). Slovénski Romar. Koledar v poduk in kratek čas za navadno leto 1857 in 1858 je stopil na mesto „Koledarja za Slovence“, sostavil Jernej Lenček (Jezičn. XXV str. 72—3). V I. tečaju je priobčil F. nekaj pesmic, pobožnih in kratkočasnih, kjer je zlasti pomenljiva pesem: „Hrepenjenje živine po železnici“. V II. tečaju pa je posebno znamenita: „Šton grajtar — Falot“ (str. 129—133), katero zlasti dovtipno more razumeti le on, komur je znana vožnja po velikih cestah, dokler železnice ni bilo. — Dva godca — srečna v nesreči. Vaga krivična itd. — Danica 1858: Venec na grob Gregorja Kemperle-ta bogoslovca, v osmerih kiticah, zložil F. (Frelih), s poslednjim razstavkom:

Vživaj tedaj krono tam v deželi zlati
S Stanislavam, Berhmanzam, Alojzijam;
Pros' za nas, ki moramo se vojskovati,
De ta sreča dojde enkrat tudi nam!

Dokaj poreden je postal v Loki in ta-
krat je M. Vesel zložil na pr.: Lizún:

„Popišem naj pošast ostudno, — Povem naj vam prigodbo čudno, — Prav po domače kar se dá, — Od stric-Lizúna sladkega“ itd., kjer naposled pové, zakaj vse polno lizunov mergolí, da ves svet od njih smerdí (Novic. 1861 str. 148). O da moji kravi — po geslu: Gleiches Recht für alle (Presse)! — „Hajdi! strune zagromite! — Novo pesem zdaj veljá! — Mi heróa razglasite — Krog po svetu novega! . . Čujte! Liska, moja krava, — Je rodu domačega, — Kar iz ptujega pritava, — Malo, veste, da veljá. — V šolo ni sicer hodila, — Brat' le travo zna samó; — Vendar pridno je vozila, — Ko zidali šolo so itd. (str. 185). — Njegova je menda tudi: Burka o kavani — svojim prijatlom posvečil Hilar V. (Vitoški v Novic. 1862 str. 243). — Danica 1862: Nekaj o kerstnih bukvah (str. 214). — Novice 1863: Dobrovoljna novoletnica, kjer M. V—l poje na pr.: . . Lažnjivi časniki pa naj bi zgoreli, — Že tri dni napreden se z birse rodé; — Ne dajajte toraj za vraga denarja, — Ki zlasti Slovenca kot gada čerté itd. — Dobrovoljka letu 1864: Pojdi solit se ti, pratika stara! — Da si pobegnila, bil je že čas itd. (—I str. 2).

V teh letih je iz Stare Loke večkrat dopisoval v Danico o novi cerkvi, za katero je dekanu Kramarju bil najboljši kolednik (cf. Norček Hilari I. 1863 str. 264). L. 1865 je postal farman na Premu, kjer je l. 1867 farno cerkev zidati jel skor brez denarja. Dovršil jo je sicer l. 1869, toda v nedopovedljivih težavah, katere so ga mnogo potrle ter vzele mu lastno veselost. — Vendar je glasil se še nekaj let v Novicah o novem letu na pr. 1866: Slovo staremu, pozdrav novemu letu, kjer —f.— opeva posamne mesece in o zadnjem pravi: Ti december hudi stari, — Boš kasir mi kás vsih! — Prazne so — pa vendar vari, — Da kaj kdo ne ukrade ž njih! — Ako pa 'z te prazne kase — Plačáš moje še dolgé, — Primočuk! — da večne čase — Bo slovelo ti imé itd.! — L. 1868: Pred liberalizem na kolena! Godčevska pesem

za novo leto. — Zabavnica za novo leto 1869 (str. 8. —I). — Novemu letu 1870: Zagasnil te dni je urážji berač — — Po novi je šegi bil zlo liberal — — Pa zdaj ga spodrinil naslednik je mlad. — Po prvih treh odstavkih staremu letu odmenjenih — zdí se — poroča Frelíh poslednjič novemu:

Pozdravljen kralj mladi! — res majčkin si še,
Pa mnogo od tebe le nadjamo se;
Napake očetove, da boš popravil,
Vsekane rane po njem nam ozdravil;
Nam življeje polajšal, odvzel nam dolgá,
In luknje zamašil, ki nimajo dna.

Zaupanje naše zdaj dobro imaš,
Glej, v nadah da naših nas ne goljufaš,
In da te kak veter čez noč ne obrne,
Ker ni je pošasti bolj grde in črne,
Kot ljut je odpadnik, nezvest renegat,
Če tudi od glave do nog bi bil zlat.

Prinesi v deželo nam sreče kaj več,
In vražje draživce odpravi nam preč;
Pravičen deželam enako vsem bodi,
Potem zadovoljni vsi bodo narodi;
Nehala bo vojska, sovražni prepír,
Povsod zadovoljnost bo, sreča in mir!

Bil je Matevž Frelíh „anima candida“ in dobrim res dober prijatelj, kar je razodel časih na posebno prisrčen način. Ker pisal ni kaj lepó, naročil si je strojček, s katerim je tiskal vsakovrstne liste. Kako duhovito pa dovtipno je čestital o sedemdesetletnici Msg. Jeranu, povédal je Jezičnik „Svitoslav i Danica“. Kako iskreno in veselo pa je Jezičniku o njegovem poslavljenju za častnega kanonika, pové naj se tukaj pač le ranjkemu na čast in hvalo:

Reverendissime!

Mi Amicissime!

Živio! eljen! pumf! hopsa! evviva!

— Še je pravica na svetu, — še živa!

Dolgo v ne-marn-osti res da je spala,

A se zbudila, in prvo je djala:

„Marn moj marni — kaj? Je li res mar,

Da ima zmeraj še stari kolar?!?“

Hitro denimo mu purpur za vrat,

Spredej peté (P. T.) in pa križicek zlat!“

Factum est ita, et factum est bene. —

Javimo torej voščila iskrene:

Mož — korenjak, ki je stalen kot Nános,

Vivat vivatque permultos ad annos!!!

Trebnje 6. febr. 1889.

M. Frelíh.

Statistika

avstrijskih srednjih šol (s pravico javnosti) v začetku šolskega leta 1891/92.

Zapor. štev.	Kronovine, razvrščene po rela- tivni množici sred- nješolcev	Gimnazije		Realne gimnazije		R e a l k e		Skupno število		Na 1000 prebi- valcev spada srednješolcev
		Š t e v i l o						sred- njih šol	učen- cev	
		zavodov	učencev	zavodov	učencev	zavodov	učencev			
1	Avstrijska p./A.	18	6.143	7	1.804	16	4.840	41	12.787	4·82
2	Primorje	5	1.659	—	—	4	1.233	9	2.892	4·15
3	Šlezija	5	1.355	—	—	4	1.113	9	2.468	4·09
4	Solnograška	2	456	—	—	1	253	3	709	4·08
5	Moravska	18	5.067	3	458	15	3.640	36	9.165	4·03
6	Češka	40	11.743	12	3.887	19	6.470	71	22.100	3·78
7	Kranjska	4	1.326	—	—	1	361	5	1.687	3·38
8	Tirolska	8	2.158	1	150	4	493	13	2.901	3·12
9	Bukovina	3	1.509	—	—	1	450	4	1.959	3·03
10	Koroška	3	801	—	—	1	225	4	1.026	2·84
11	Štajerska	8	2.214	—	—	3	749	11	2.963	2·31
12	Avstrijska n./A.	4	1.356	—	—	2	363	6	1.719	2·19
13	Galicija	26	12.354	1	472	4	1.178	31	14.004	2·13
14	Dalmacija	4	788	—	—	2	226	6	1.014	1·94
Skupaj		148	48.929	24	6.771	77	21.694	249	77.394	3·25 povprek
(55.700 gimnazijalcev, 21.694 realcev.)										

(55.700 gimnazijalcev, 21.694 realcev.)

Ukazi in odredbe šolskih oblastev.

I. Ali je učitelj primoran brezplačno poučevati v neobligatnih predmetih? (Razsodba upravnega sodišča.)

Frančišek Kunovsky, učitelj prvega razreda v Lipniku na Moravskem, poučeval je poleg razrednega pouka tudi pet ur na teden neobligatni predmet in sicer češki jezik; za to mu je odločilo naučno ministerstvo remuneracijo letnih 10 gld. od ure. Proti temu pritožil se je moravski deželni odbor pri upravnem sodišči.

Upravno sodišče je to za avstrijsko učiteljstvo jako važno vprašanje po toplem priporočanju zastopnika naučnega ministerstva v prid učiteljstva rešilo.

Pri dotični obravnavi pod predsedništvom grofa Belcredija je naglaševal zastopnik naučnega ministerstva, ministerjalni podtajnik Kania, da ni učiteljeva dolžnost, pridobiti si usposobljenosti za pouk neobligatnega predmeta, in zato je pravično dati mu za to usposobljenost remuneracijo. — Odbornik dr. Fanderlik na-

glaša v imeni moravskega deželnega odbora, da je po državnem ljudsko-šolskem zakonu učitelj obvezan do 30 tedenskih ur poučevati. To je naučno ministerstvo v nekem enakem slučaju pripoznalo. Ker bi take remuneracije deželo zelo obremenile, zato prosi, da bi se pritožba pripoznala. Vladni zastopnik nato zavrne, da se učitelj lahko primora, 30 ur na teden obligatne predmete poučevati, ne pa neobligatne. Učitelj v prvem razredu ima

res le 17 ur na teden, pa pouk na nižji stopnji zahteva največjo spretnost in trud, in ako ta učitelj svojo dolžnost popolnoma spolnuje, potem je krivično od njega zahtevati, kar mu zakon ne nalaga. Obremenjenje dežele je res obžalovati, ne daje pa pravice, proti zakonu in pravici ravnati.

Upravno sodišče odkloni tudi pritožbo v tem zmislu.

Književnost.

Hrvatski pedagoško-književni sbor je izdal za l. 1891. tri knjige in sicer dve za učitelje in jedno za mladež.

1. Ljepa naša domovina (spisal Hire). To je naslov XXVII. zvezku knjižnice za mladež, katero izdaja »hrvatski pedagoško-književni zbor«. Knjiga obsega 34 zemljepisnih slik in na konci še razlaga pojem »domovina«. Knjigo krasi 26 podob, ki izvemši jedne (samostan Visovec na Krki v Dalmaciji) neso ravno posebno lepe, vendar pa služijo prav dobro svojemu namenu in povzdigajo zanimanje za opisane kraje. Ti kraji so prav dobro izbrani izmed najslikovitejših, kar jih ima obširna hrvaška domovina (brez Istre in Bosne), in opisani so z navdušenjem, vendar se mnogo slikam pozna, da neso posnete po naravi, t. j. da pisatelj vseh opisanih krajev ni sam videl, nego da je opise iz drugih virov zajemal, morda celo iz nemških knjig prestavljal ali pa jih le po zemljevidu in podobah prikrojil.

Kjubu temu so Hirčeve slike eminentnega pomena za vzgojo mladine, zlasti za vcepljenje ljubezni do domovine in za nazorni nauk v zemljepisji. Naj bi tudi naši učitelji posnemali svoje hrvaške kolege in nam v mičnih slikah predstavili slovensko domovino! Če bi se pa to pretežavno zdelo, naj bi se vsaj kdo našel, ki bi Prostoslav - Kretanove potopise zbral in tako priredil, da jih bo mladina s koristjo čitala. Podobe k tem potopisom se deloma že lahko kupijo od založnikov nemških potopisnih knjig (posebno iz »Illustrierter Führer auf den öster. Eisenbahnen«), deloma od Mohorjeve družbe, ki nam je podala že podobe vseh večjih slovenskih mest (Krajčeve podobe »Kranjskih mest« so že zastarele). Kar bode še manjkalo, to se da lahko narediti po dobrih fotografijah. Založnik taki knjigi se bode lahko našel, če ne drugi, pa gotovo Bamberg!

S. R.

2. Zorna obuka. Priredio prema novoj naukovnoj osnovi in formalnim stupnjevima Milan Kobali,

učitelj kr. vježbavnice. U Zagrebu. Knjigotiskara in litografija C. Albrechta. 1891. Str. 328. Cena gld. 2'60. Knjiga obsega uvod, nazorni nauk (58 predmetov) in konci knjige na 6 straneh razne risarije za nazorni nauk. Vsaka tvarina (razven prvih dnij) se prične s primerno pripovedko, v kateri se imenuje reč, o kateri se hoče razpravljati. Zatem so mnoga vprašanja o postanku te reči, kako je sestavljena, kakšna je, čemu je itd. Konci vsake tvarine so pregovori, zastavice in uganke ter primerne pesmice. Knjiga se izvestno prav lahko vzporeduje najboljšim enakim knjigam drugih, večjih kulturnih narodov. Pisatelj se je opiral na knjigo dr. Reina: »Das erste Schuljahr«. Knjiga bode dobro služila učiteljem hrvaškim, a lahko se je tudi slovenski učitelji poslužujejo, dokler ne dobimo jednake knjige. Ali bi slovenski učitelji ne mogli izdatneje podpirati našega »pedagogičnega društva v Krškem«, da bi nam tudi ono podajalo vsako leto več pedagogičnih knjig? Združimo se! —

3. Miroslav in Bogoljuba (Pestalozzi: »Lienhardt und Gertrud«). I. dio. Za naš narod priredio Konstantin Milan Harambašić. Str. 222. Cena 1 gld.

Hrvatje so torej dobili lep prevod klasične pripovedi za ljudstvo, Pestalozzijevo »Lienhardt in Gertrud«, ki je najboljši spis njegov. Prelagatelj ni prevzel vse povesti, ampak samo prvi, najlepši del, ki je nekaka celota zase. To je stalo prelagatelja dokaj truda, ker ni smel povesti mehanično prevesti, ampak jo je moral prirediti za hrvatske razmere. Kolikor morem soditi, posrečil se je pisatelju prevod prav dobro, da bode izvestno zadovoljil učiteljstvo hrvatsko.

Zabavna knjižnica za slovensko mladino I.

— Par opombic k oceni te brošurice, priobčeni v 4. štev. »Uč. Tov.«

Prav hvaležen sem tovarišu g. F. J., da se je potrudil pregledati moje najnovejše mladinsko delce ter objaviti svojo sodbo o njem v »Uč. Tovariši«. V obče se ž njegovimi opombami tudi popolnoma strinjam,

le nekaj majhnega mi je na rečeno oceno — ki je za me v svoji celoti dokaj laskava — odvrniti v pojasnilo g. ocenjevatelju in v opravičbo čestitim svojim naročnikom.

Kar se tiče naglasa, kateri je — kakor piše g. ocenjevalec — stavljen v knjižici večkrat brez vsega zmisla, mi je opomniti, da ima to na vesti tiskar; kajti, naj mi verjame g. ocenjevalec, da naglasov na besede »kupčijá, tér, véč, sedáj . . .« jaz ne delam nikdar. Saj bi pa to res ne imelo tudi nikakega pomena.

Da sem sprejel v knjižnico pravljico »Palček in orel«, katera se nahaja tudi v Razinger-Žumerjevem I. berilu; to se ni primerilo, kakor misli g. L., ampak vedoma sem uvrstil dotično povedko (saj mi je bilo že prej znano, da sodržuje ta sestavek R.-Ž. I. berilo na str. 62 pod imenom »Stržek«) med druge pravljice in pripovedke. Ta pravljica je namreč toli ljubka, da se mi je zdelo umestno, podati jo v zabavo tudi štajerskim otrokom, kjer dotična učna knjiga ni v šole uvedena. Saj sem tudi par drugih sestavkov vzel iz šolskih beril in sicer iz srednješolskih, tako n. pr. povedko »O kmetu in kučmah« (Šket, Čitanka za I. razred, str. 33), katero sem pa prezaupno ponatisnil, in baš zato se utihotapil v njo

stavek, kojega g. ocenjevalec v svojem poročilu radi konstrukcije glagola »nositi« graja.

Gledé besede »hudič«, katero mi tudi »Popotnikov« g. ocenjevalec šteje v zlò, naj omenim, da bodem rabil v bodóče namesto izpodtikljivega označila besedo »hudobec« ali »hudir«, ker se mi zdita ta dva izraza najmilejša, torej za mladinski spis najprimernejša. — Končno zagotavljam g. ocenjevatelja, da bodem znanprej kot korektor štetnih odtiskov (Bürstenabzüge) še vse bolj natančen in vesten, da se ne utihotapi v knjižico nobena tiskovna pomota; kajti povsem upravičena je zahteva gospoda ocenjevatelja, da naj so mladinski spisi čisti jezikovno pa tudi tiskovno.*

Anton Kosi, učitelj v Središči (Štaj.).

Tem potem se obračam do p. n. gg. šolskih voditeljev oziroma sl. krajnih šolskih svetov z uljudno prošnjo, naj mi po dopisnici blage volje naznani, v kolikih iztisih jim smem »Zab. knjižnico« pošiljati. II. zvezek izide — če Bog dá — meseca majnika. »Narodnih legend« IV. zvezek pa mesec kasneje. Da prihranim p. n. naročnikom svojih knjižic nekoliko poštnih stroškov, pripravljen sem pošiljati jim naročene zvezke do konca tekočega leta, pod tem pogojem, da mi potem novce skupno dopošljejo. Ako želi kdo na konci leta potrjen račun za krajni šolski svet — prav rad mu ga dopošljem. A. K.

L i s t e k.

Listi slovenskega pesimista.

IX.

Gospod urednik! Nikdo ne more vsem ustreči. Tako je tudi z nami »listkarji«. Slišali smo že razne nasvete, kakšen bodi »listek«, slišali tudi že razne tožbe, kakšen ni. Lahko je tukaj svetovati, lažje se je pritoževati, najlažje pa — zabavljati. Sploh sem si po raznih nasvetih ustvaril lastne nazore — ne gledé na Gouffroy-a, ne na Stritarja, ki je na Slovenskem prvi razmotrival »feljton«; listek, namenjen učitelstvu, kakor ga želé nekateri, da bode vsem ustrezal: 1. ne sme biti predolg, 2. ne sme biti prekratek, 3. ne sme obravnavati učiteljskih razmer, 4. ne sme jih tudi zmolčati, 5. satire se mora ogibati, sarkazem izpuščati kakor izpuščajo nekateri nerabljivega dozluzenca: »Der Mohr hat seine Schuldigkeit gethan« . . 6. »listek« bodi, če le mogoče, resen in šaljiv zajedno.

Iz lastne prakse sem še dodal: »listek« bodi tako pisan, da nam je v razvedrilo. Seveda hoteč ustreči vsem tem raznobojnim in raznokrajnim potrebam, je pisanje »listkov« jako kočljiva stvar, nevhvaležen posel.

Da potreba ne pozna estetiških in sploh nikakih pravil, to je jasno. Taka potreba je bila tudi, da smo do zdaj na tem polji obdelovali večinoma učiteljsko gmotno stanje, kar je tudi siten posel: niti tukaj ni

mogoče vsem ustreči. Da bi bili vsaj v tem kmalu jedini!

Naši »listki« so bili doslej taki, kot so zahtevale naše potrebe in naše razmere. LAVORIKE in KOPRIVE pa — tako pravijo — rasto na enem stebelu.

Baš razmere se po novem letu razvijajo uprav kilometerskimi koraki. Človek, ne vedoč, da je n-sloga Slovanom najvernejša spremljevalka, mislil bi skoraj, da je to božja volja; a ljudje si dostikrat sami delajo božjo voljo, vsak pa za svoj žep pripravno, samo da more.

Ko bi dotični faktorji hoteli tako ročno zadoščati pravi našim potrebam, kakor ročno nam leté od drugih stranij polena pod noge, nehal bi pač kmalu klic: kruha, kruha!

Ko ne bi po nekod s še bolj »ostrim« mikroskopom kot »Postojinski« štiri desetake preiskovali, kjer diši po sovražni sapi — menda liberalni, ka-li — nehal bi kmalu tudi ta vzgoji tako pogubni prepír. Mi dobro vemo, katerima dvema činiteljema je izročena vzgoja nadepolne mladeži naše. Neizrekljivo lepo je, spodbudno in poučno, če sta tudi med seboj složna in jedina: Prijatelji smo č. duhovščine povsod, kjer je le mogoče. Da bi bili pa prijatelji in sovražniki zajedno, to je nemogoče.

Seveda se lahko, obravnavajoč to nemožno zahtevo, veliko govori in piše, a pomniti treba: če hočeš res pravičen biti, ušesa moraš često zamašiti. Sploh smo za pogubonosne časnikarske polemike zelo srečni. Časniški predali se polnijo z žolcem in prazno — stafazo, in nikdo neče dojenjati. V ti zadevi smo pač pristni Slovani. Nemci pravijo, da odjenja vselej pametnejši, a kjer ni treba, tam se silimo ž njih modrostjo, tukaj pa ne. Sicer pa velja o prepirih med Slovani isto, kar trdi A. Niemićić:

»Ah, jedanput pokumljeni
Vrag ne vrača rad se u tminu«.

Nič enakih posledic ni imel moj »listek« v novejši številki, dasi so se na več krajih pritoževali, da jih je učitelj »dal« v časnike. Nekje so mu celo pretili s tožbo, katero so pa potem veledušno (?) umak-

nili. Reklo se je, da to ni bilo za javnost, take reči bi morale ostati doma. Kaka salomonska modrost!

Drugod, kjer so bolj »zavedni«, začeli so agitacijo zoper učitelje z motivom: »Kaj bodo zabavljali, saj jih moramo mi plačati!« Zares krasne cvetke, ki obečajo še krasnejši sad!

Razmišljuje o različnih uspehih svojih »listkov« spomnil sem se — sicer se nerad spominjam nemških citatov — Heinejevih besed:

»Ah! wenn ich nur nicht zu vernünftig wär',
Ich thät' mir was zu leide«.

Zato pa, gospod urednik, da ste mi vrlo zdravi do prihodnjic! Videla bova, če naju Bog živi, kakšen uspeh bode imel ta »listek«.

Vaš

pesimist.

Naši dopisi

Iz Ljubljane. (Plače dunajskih učiteljev.) Večkrat smo že poudarjali, da sreča in blagostanje vsacega naroda je zelo odvisna od narodove omike. Vsakdanja skušnjava nas uči, da tisti narodi, ki v omiki napredujejo, napredujejo tudi glede blagostanja. Omika narodova je pa največ odvisna od učiteljev; zato ni čuda, da je pozornost skoro vseh stanov obrnjena dandanes na ljudsko šolstvo, oziroma na ljudskošolske učitelje. In to po vsej pravici; kajti tista stranka, ki pridobi ljudske učitelje, oziroma ljudsko šolstvo na svojo stran, se obdrži na vrhuncu in gospoduje čez druge stranke. Da bo pa ljudsko šolstvo res dobro in prinašalo narodu zaželenih koristij, je pa treba skrbeti za dobre učitelje. Dobre učitelje treba je pa tudi dobro plačati, ali vsaj toliko plačati, da vsaj primerno lahko živé, ne pa tako, kakor pri nas, ko visimo med življenjem in smrtjo. In dokler bodo naše gmotne razmere tako neugodne, kakor so kljubu lanskemu zboljšanju (?), toliko časa bodo naša učiteljišča večinoma refugium peccatorum in prav malo se bode taci oglasil, ki bi imeli v istini poklic do prevzvišenega stanja. Toliko požrtvovalnosti se pa od ljudskih učiteljev tudi ne more zahtevati, da bi morali dan za dnevom stradati iz ljubezni do naroda, ko se že navadni pisarji in financarji bolje plačujejo, ko mi učitelji.

To važno stališče, koje ima ljudski učitelj med svojim narodom, dalo je povod nižeavstrijskemu deželnemu zboru in dunajskemu mestnemu zboru, da so se jeli baviti z načrtom zakona, s kojim se bodo zboljšale plače dunajskim učiteljem. Po tem načrtu bode dunajsko učiteljstvo razdeljeno v prihodnje v pet kategorij in sicer 1. v ravnatelj meščanskih šol; 2. v nadučitelje; 3. v meščansko-šolske učitelje; 4. v ljudsko-šolske učitelje in 5. v podučitelje. Vsaki ka-

tegoriji pripadata dva plačilna razreda. V prvem (višjem) plačilnem razredu uvrščenih bode jedna tretjina in v drugem (nižjem) plačilnem razredu pa dve tretjini vsaki kategoriji spadajočih učiteljev. Letne plače prvemu (višjemu) plačilnemu razredu posamezne kategorije spadajočih učiteljev bodo znašale v prihodnje 1500 gld., 1300 gld., 1100 gld., 900 gld. in 700 gld. Letne plače drugemu (nižjemu) plačilnemu razredu posamezne kategorije spadajočih učiteljev bodo pa znašale po 100 gld. manj; torej: 1400 gld., 1200 gld., 1000 gld., 800 gld. in 600 gld.

Vsak učitelj izvzemši zadnjo kategorijo dobi vsakih pet let 100 gld. starostne doklade.

Istotako ima vsak učitelj I. in II. kategorije pravico do prostega stanovanja v šolskem poslopju oziroma do stanarine 500 gld. (I. kat.) in 450 gld. (II. kat.). Tudi učitelji ostalih vrst dobé stanarino in sicer III. kategorija 300 gld. in po preteku 15 službenih let pa 400 gld.; IV. kat. 250 gld. oziroma 200 gld.; V. kat. pa 120 gld. oziroma 90 gld.

Razven tega so določene za suplente in začasne voditelje še posebne remuneracije. — Tako cenijo na Dunaji važnost ljudskih učiteljev in ljudskega šolstva.

Kako je pa pri nas?

Pri nas v beli Ljubljani — v slovenski metropoli — so pa pri lanskem zboljšanju že tako nizke plače še bolj žnžali!

Žalostna nam majka! Dal Bog, da bi tudi pri nas kmalu bolje cenili ljudsko šolstvo in učiteljstvo!

Na Nižeavstrijskem so izdali v minolemu letu za šolske stabe 1,505.237 gld. 12 kr. in od tega časa, kar obstoji novi šolski zakon pa 24,129.998 gld. 67 kr. Te številke mnogo povedó.

S Trate. (Šolsko.) V zadnjem času imamo zopet z veseljem zabeležiti, da se je kaj veliko omisslilo pri naši dvorazredni ljudski šoli. Že pri zadnji vizitaciji se je izrekla želja, naj bi se šolske klopi prvega razreda z drugimi bolj primernimi nadomestile. Prilika za to se je nudila. Ko se je otvorila ekskurendna šola v Stari Oslici, bilo je treba klopj in za majhen donesek so se dobile iz tratarske šole. Za našo šolo pa jih je mizarski mojster Lovro Jereb dvosedežne po velikosti učencev tako napravil, da je proti zadnji vsaka klop za spoznanje višja, vmes pa je toliko prostora, da more učitelj do vsacega učenca priti. V zdravstvenem oziru so take klopi kaj pripravne, da jih pri pometanju kaj lahko prestavi in vso nesnago potrebi in pospravi. Vsa šolska soba ima veliko lepše lice in je bolj snažna.

Dobili smo dalje nove metrične mere in uteži. Posebno veseli učenca telurij, da se jim lahko kaže stanje solnca, pa tek zemlje in lune in njeni mrk.

Naš gospod načelnik preskrbel nam je tudi »pevske stenske« table, da se mladina tudi po sekiricah peti vadi.

Dalje smo dobili tudi 150 barvanih podob strupenih in pitomih rastlin, kar posebno pri spisji dobro ustreza.

L. K.

Iz kranjskega okraja. Neizprosna smrt, pred katero ne obvarje koža gladka, ker ona ne izbira, vse vprek pobira, pograbila nam je nenadoma jednega izmed najuglednejših učiteljev kranjskega okraja, g. Antona Rozmana iz Žabnice pri Škofji Loki. Dne 27. prosinca je zbolel imenovani na hripi, kateri se je čez nekaj dni pridružila še plućnica ter je tako združeno močjo uničila življenje ne še 30 let staremu tovarišu. Do zadnjega dihljeja upali so dragi domači, da se mu zdravje povrne, toda zaman. Soboto dne 6. svečana popoldne ob $\frac{1}{2}$ 3. uri naznanil je mrtvaški zvon žabniški, da je prenehalo biti za šolsko mladino in ljubljani narod tako vneto in blago srce. Ne rečem preveč, ako trdim, da smo ga vsi njegovi tovariši brez izjeme iskreno ljubili, kajti bil je vrl učitelj, iskren rodoljub in najznačajnejši nam tovariš in prijatelj.

Pokojni Anton Rozman se je porodil 1862. l. v Trbojah pri Kranji. Po dokončani ljudski šoli, katero je obiskoval v Ljubljani, vstopil je v gimnazijo ravno tam. Leta 1878. je bil sprejet v ondotno učiteljsiše, kjer se je prav pridno učil ter je koncem šolskega leta 1882. prejel zrelostno spričevalo. Kmalu potem je dobil službo družega učitelja na dvorazrednici v Poljanah nad Škofjo Loko, kjer je ostal jedno leto. Od ondot se je preselil na jednorazrednico v Žabnico, kjer je bil leta 1886. imenovan stalnim učiteljem. Tu je služboval rajni Anton Rozman od l. 1883. — Ko se je po silnih naporih ustanovila leta 1868. žabniška ljudska šola, je bil ta šolski okoliš na najslabšem glasu. Streljalo se je skozi okno na učitelje, suroveži so jih napadali na poti in jih celo težko na telesu

poškodovali. Radi tega si je vsak učitelj pri prvi priložnosti pomagal drugam. Še le ranji Rozman je pridobil v tem kraji učiteljskemu stanu stalni ugled. Seveda je to deloma tudi zasluga njegovih 6 prednikov, ki so kot prvi pionirji omike morali ledino orati.

Pokojni Rozman je bil v resnici uzoren učitelj. Šolskih propisov se je držal tako strogo in natančno, da so v početku ljudje godrnjali. Toda s časom so se tega navadili in nikjer več ni slišati nobene pritožbe. Zdi se jim povse naravno, če se zanikarni roditelji ali njih namestniki radi šolskih zamud kaznujejo. Da je imel v šoli najlepši red in uzoren pouk, bila je vedno splošna sodba nadzorništva. Deca je obiskovala šolo v čedni, da praznični obleki in ni še dolgo temu, ko sem slišal ondotne kmetovalce govoriti: »Naši otroci hodijo v šolo tako praznično oblečeni, kakor v cerkev«. S tem je vcepil šolski mladini večje spoštovanje do šole in pri ljudstvu je povišal nje ugled.

Toda ne samo v učilnici, tudi zunaj nje, v društvenem življenji bodi učitelj na svojem mestu! In to je ranji Rozman bil. Med trdimi kmeti seveda ni mogel ustanavljati društev, toda širil je slovenske časopise, namenjene prostemu ljudstvu. Tudi je jedino njegova zasluga, da so jeli kmeti gospodarji v zadnjem času tako obilno k velevažni kmetijski družbi pristopati. Čudil se bode marsikdo, da ničesa ne govorim o njegovem delovanji na šolskem vrtu. Tega v Žabnici ni in tudi ni neobhodno potreben, kajti je sadjarstvo tukaj tako razvito, kakor najbrže nikjer na Kranjskem. Tu ima skoraj vsak drugi zemljiščni posestnik svojo drevesnico, v kateri vzgojuje iz divjakov požlahtnena sadna drevesca ter jih potem razprodajajo v druge kraje po deželi in celo izven dežele. Da se je tudi na tem polji ranji Rozman trudil in na ljudstvo po svoji moči vplival je umevno. Na zadnji ljubljanski sadni razstavi razstavil je on okolo 200 vrst jabolk, ter je bil tudi zato obdarovan.

Ravno si je bil uredil obiteljsko življenje, kajti poročil se je dne 11. prosinca t. l. toda kratko sijale so mu zvezde prijazne — 14 dni po poroki vlegel se je v postelj, iz katere ni več vstal. Dragi ranji utihnil je za vedno, ko je jedva prekoračil prag zakona. Komu od obojice je bila pač usoda milejša? Kdo ve!

Ko je zapel mrtvaški zvon in naznanil, da žabniškega g. učitelja ni več med živimi, zaplakala je vsa šolska mladina po vasi. In ko je ondotni g. duhovnik prihodnje jutro pri službi božji opominjal otroke in stariše, naj ohranijo v hvaležnem spominu svojega dobrega učitelja, je bilo rosno slednje oko.

V ponedeljek 8. svečana spremila ga je vsa šolska mladina v debelem snegu na nad jedno uro oddaljeno pokopališče v Stari Loki.

Če tudi je vest o njega smrti tako nenadoma prišla, vendar se nas je zbralo 8 učiteljev in 2 učiteljci z blag. g. c. kr. okraj. šol. nadzornikom na čelu,

da skazemo blagemu tovarišu poslednjo čast. Pogreb je iz Stare Loke do pokopališča vodil veleč. g. Matej Kožuh, dekan z ondotnim g. kapelanom. V starološki cerkvi je opravil g. dekan obredne molitve za mrtve ter daroval sv. mašo za dušo ranjcega. Ko je njegove pozemljске ostanke zakrila črna prst, položilo je »Učiteljsko društvo kranjskega okraja« v znak ljubezni in spoštovanja do ranjcega, prekrasen venec na njega prerani grob. Tu smo se tedaj od njega za vselej poslovili, da se jedenkrat tudi mi z njim združimo v

onem presrečnem kraju, kjer ni ne nadlog, ne želja, ne žalosti, ne solza. Ti predragi tovariš pa, kateri si gledal iz nedosežne daljave na zbrano polnoštevilno mladino od najnežnejše dobe, tje do krepko razvitih mladeničev in deklic, od 6. do 22. leta — a sam še le 29leten mož, tedaj si lahko z zadoščenjem rekel: Nisem zastojal živeti!*) J. K. — Trb.

*) Poročevalec na tem mestu najtopleje zahvaljuje za mnoge podatke o ranjcega življenji in delovanji g. Franciška Kuralta v Žabnici.

Društveni vestnik.

Poročilo o delovanji »Narodne šole« za preteklo XIX. društveno leto, t. j. za dobo od dné 15. kimovca 1890 do 15. kimovca 1891. (Dalje.)

Društvenikom razposlano šolsko blago.

Ker se odbor pri delitvi učil ravna kolikor mogoče po izrecnih naročilih društvenikov, zato je množina razdanega šolskega blaga zdaj večja, zdaj manjša, v obče pa se mora reči, da potrebstčina vsako leto narašča. Za šolske knjige, ki bi društvu največ stroškov prizadejale in bi zaradi tega ne moglo drugih učil toliko deliti, kakor je potrebno, potrosilo se je v zadnji dobi manj od lanskega leta. Pisank, katere je »Narodna šola« morala kupiti, je tudi v računu manj izkazanih, nego v preteklem letu; dejansko pa je to število nad 71.000, ker je prišteti še onih 10.000 zvezkov, ki smo jih dobili v dar. Zaradi tega je manj tablic bilo razdeljenih. Peres, risank, črtalnikov, svinčnikov, radirk porabilo se je več, osobito pa se je za učne pripomočke, ki ostanejo kot inventarne reči pri šoli, blizo 100 gld. več izdalo, nego leto popred, v drugih stroških je le neznatna razlika.

O napravi inventarnih učil.

Zastran inventarnih učil bodi še omenjeno, da bi »Narodna šola« lahko mnogo več storila, ko bi odbor naprej vedel, da bodo ljudske šole potem društva naročevala ona učila, ki je neposredno kupujejo pri založnikih. Cene zemljevidov, prirotopisnim slikam in fizikalčnim aparatom bi se znatno znižale, ako bi jih društvo po več skupaj naročevalo ali dalo narediti. Za vsak slučaj posebej kupljen zemljevid ni nič cenejši pri »Narodni šoli«, nego pri trgovcu. Jedino s tem nekoliko prihranimo, da kupujemo nenapete zemljevide in jih potem damo podlepit. Vsled tega lahko »Narodna šola« n. p. Avstrijo-Ogersko dá za 5 gld. 50 kr. mesto za 8 gld. in tako bi tudi druge reči ceneje preskrbel, ko bi se mogla z njimi založiti. »Narodna šola« je nekako »šolsko konsumno društvo«. Tako društvo pa le vspeva, kadar ima mnogo udeležencev, ki jednako blago zajemajo iz društvene zaloge.

Vprašal bi zdaj izmed č. gg. društvenikov kdo: Kaj pa more »Narodna šola« vse preskrbeti? Katera učila bi vsprejela v zalogo? Rešitev tega vprašanja ni lahka stvar, ker bi odbor moral v prvi vrsti poznati potrebe ljudskih šol, katere še nimajo vseh učil, v drugi vrsti bi moral imeti zagotovilo, da so krajni šolski sveti sprejeli v šolski proračun potrebno vsoto za učila in da se bode ta denar istinito tudi potrošil.

Da bi društvo imelo za zalogo, ki bi seveda stala več stotakov, potrebni denar, riskiral bi odbor napravo take zaloge. Pri negotovosti uspešnega razpečavanja pa si odbor ne upa lotiti dragega podjetja. In tako gre mnogo denarja v izgubo, kateri bi se sicer naklonil lahko »Narodni šoli«, oziroma bi se zanj mnogo več inventarnih učil za domačo učilnico nabavilo.

Kjer ni nujnosti, da bi ljudska šola morala mahoma napraviti si novih učil, tam bi gg. tovariši vsikdar prav storili, ko bi se obrnili do odbora »Narodne šole«. Ako ne vselej, v mnogih slučajih pa bode gotovo naročnik na boljsem glede na prihranek. Gospodje nadzorniki bi tu z vzajemnostjo mnogo uspešnega storili in »Narodno šolo« kot posrednico izkoristili. Naj bi gg. učitelji to opombo blagovoljno uvaževali!

Odbor.

V popolnitev tega poročila bodi še povedano, da so v lanskem občnem zboru bili izvoljeni v odbor gg. Žumer, Močnik, Praprotnik Andrej, Tomšič, Raktelj, Cepuder, Praprotnik France, Govekar in poročevalec. V seji dné 9. vinotoka 1890 se je odbor konstituiral in so funkcionarji ostali prejšnji: Poročevalec, prvoinestnik, g. Žumer, namestnik, g. Močnik, blagajnik in g. Govekar, tajnik. Žal, da ga je božja previdnost že dné 30. vinotoka nenadoma poklicala iz te »solzne doline«. Društvo je z njim zgubilo mnogoletnega člana in delavnega tajnika. Slavni zbor naj mu ohrani blag sponi! Njegovo mesto v odboru je ostalo do sedaj prazno, ker se je volitveni operat pri ranjem izgubil in se ni dalo konstatirati, kdo je za voljenimi odborniki imel največ glasov.

f. št., četrtna voditeljice pa 196 f. št. Učitelji dobivajo povprečno 120 f. št., učiteljice pa 90. V malem travnu je imelo 53 šol po jeden klavir. Kako blagodejno vplivajo ljudske šole, razvidimo iz sledečega. L. 1870, ko je postal veljaven Forsterjev zakon o ljudskih šolah, bilo je pri 3½ milijonih prebivalcev v Londonu po ječali najmanj 10.000 mladostnih zločincev; l. 1890. pa pri 4½ milj. prebivalcev 3872.

Učiteljske Noviny.

Delovanje hrvatskih učiteljev. Mnogozaslужni pedagogijski pisatelj Marijan Vuković, okrajni (županijski) šolski nadzornik o Oseku, napisal je v III. letniku svojega lepo uređovanega pedagogičnega časopisa »Škola« poučno in zanimivo razpravo pod naslovom »Pučki učitelji kano radnici na kulturnom polju izvan škole«. Pisatelj se najprej peča s prosvetnim delovanjem v prejšnjih dobah, a potem nadrožno našteva zasluge ljudskega učiteljstva na prosvetnem polju. Tu konstatuje, da sta 2 ljudska učitelja sedaj tajnika »zemaljske vlade«, 4 deželni šolski nadzorniki, 1 mestni župan (gradski načelnik), 12 učiteljev na učiteljskih, 22 okrajnih šolskih nadzornikov, 1 doktor filozofije, 8 strokovnih funkcionarjev, 5 dopisujočih članov vnanjih učenih društev, 82 pedagogijskih pisateljev, 28 pisateljev za mladino, 25 beletristov in pesnikov, 25 gospodarskih, 10 bučelarskih pisateljev, 9 glasbenikov, 12 urednikov listov, skupaj 190. Razven tega jih je 89 funkcionarjev književnih društev, 50 poverjenikov »Matiče Hrvatske«, a 685 pravih članov (prinosnika), 38 poverjenikov in 457 članov društva sv. Jeronima. Učiteljskih društev je 29 in 2 podružnici. Tajnikov gospodarskih društev je 39 — vsega skupaj pa 153 funkcionarjev kulturnih društev. Slednjič sta osnovatelja humanitarnih zavodov: Vinko Bek v Bukevji, ki je osnoval zavod za slepce in strokovni list »Slepčev prijatelj« ter Radivoj Popović, ki je v Mitrovici 1886. l. osnoval zavod za gluhe in izdaje časopis »Dobrotvor«.

Novi ogerski tolarčki z letnico 1891 imajo čisto spremenjen državni grb. Najpoprej je Hrvatska ločena od Slavonije ter njen grb prestavljen na desno stran ogerskega grba, dalmatinski pa na levo. Grb Slavonije ima med obema rekama navpične črte, ki pomenijo rudečo barvo, mesto poprejšnjih poševnih, ki so zaznamovali zeleno barvo. Najznatnejša sprememba pa se kaže v sredi spodnjega dela ščitovega, kjer je umesčen čisto nov grb, t. j. dve ptici nad prevrteno posodo, iz katere voda teče, a nad pticima glavama se vidi krona. Ta grb pomeni Reko z okolico. Reka je spadala od l. 1374 do l. 1648 h Kranjski. Ker pa ni marala plačevati deželnih davkov, zato so se je iznebili deželni stanovi kranjski in graška vlada jo je vsprejela neposredno pod svojo oblast, kakor tudi Trst. L. 1779. pa je odstopila Marija Terezija Reko kot »corpus separatum«, t. j. kot tak, ki ni spadal pod nobeno županijo, Ogorom in italijanski prebivalci so bili s tem zadovoljni, ker so dobili izdatno podporo od Ogrov, da so mogli tekmovali s Trstom. Hrvati pa zahtevajo Reko za se, sklicevaje se na stare meje hrvatske države. Ogrji so si pa kar »brevi manu« reko prisvojili in so jo sedaj celo v svoj državni grb uvrstili.

Zahvala. Blagodelno društvo »Narodna šola« je izvolilo tukajšnji šoli za mali znesek 5 gld. priposlati mnogo samoučil. Bodi slavnemu društvu inenem obdarovane mladine javno topla zahvala izročena.

Krajni šolski svet in voditeljstvo Šmarjeta, dne 21. svečana 1892.

Prvosednik:

Wiljem Gebauer.

Nadučitelj:

Anton Krčon.

Zahvala. Prečastiti g. Frančišek Kadunc, župnijski upravitelj v Dragi podaril tukajšnji šolski knjižnici vsako leto kako primerno knjigo. Tudi letos mi je izročil »Vrtec« za l. 1891.

Visokočastitemu, za šolski napredek dokaj vnedobrotniku velja najtoplejša zahvala.

V Dragi, dne 24. svečana 1892.

Bernard Andoljšek, učitelj-voditelj.

Zahvala. Slavno društvo »Narodna šola« je blagoizvolilo kakor prejšnja leta tako tudi letos za mal znesek poslati tukajšnji šolski mladini mnogo raznega šolskega blaga. Podpisano voditeljstvo ga za ta blagodušni dar v imeni otrok prisrčno zahvaljuje.

Voditeljstvo šole v Besnici nad Kranjem dne 2. svečana 1892.

L. Knific, učitelj.

Zahvala. Velečastiti gospod župnik Ivan Šašel v Adlešičih je blagoizvolil tukajšnji šolarski bukvarnici tri zvezke »Narodnih legend« nabral A. Kosi, podariti. Te knjižice so prav primerne za mladino in se v imeni nje podpisani darovatelju toplo zahvaljuje.

V Adlešičih dne 16. svečana 1892.

Anton Kadunc, učitelj.

Zahvala. Visokorodna gospa Ana grofinja Auersperg rojena baronica Witzleben je obdarovala več otrok tukajšnje šole s toplo zimsko obleko. Razdelitev obleke med otroke se je vršila v turnski graščini brez posebne slavnosti. Krajni šolski svet v Leskovci je sklenil v svoji seji jednoglasno, da se visokorodni dobrotnici za ta blagi čin izreče javna zahvala. Izvršuje ta sklep si štejeta podpisana v prijetno dolžnost, izreči visokorodni gospe grofinji v imeni krajnega šolskega sveta in šolskega voditeljstva, kakor tudi v imeni obdarovane šolske mladine in roditeljev njenih najprisrčnejšo zahvalo. Bog povrni!

Krajni šolski svet in šolsko voditeljstvo v Leskovci, dne 9. svečana 1892.

Dr. Sterbenec

predsednik kr. š. sveta.

I. Rupnik

šolski voditelj.

Zahvala. Slavno društvo »Narodna šola« je tekom dveh let mnogokrat blagoizvolila za male zneske obdarovati tukajšnje ljudsko šolo z raznim šolskim blagom. Podpisana se v imeni obdarovane šolske mladine toplo zahvaljuje.

V Adlešičih, dne 16. svečana 1892.

Ivan Šašel

župnik in pred. kr. š. svetu.

Ant. Kadunc

učitelj.

«Učiteljski Tovariš» izhaja na celi poli velike osmerke 1. in 16. dan vsakega meseca; ako je pa na ta dan nedelja ali praznik, izide dan poprej ali pa dan pozneje. — List stoji za vse leto 3 gld., za pol leta 1 gld. 50 kr. Udje »Slovenskega učiteljskega društva« prejema list za 2 gld. na leto, za 1 gld. na pol leta.

Spisi naj se blagoizvolijo pošiljati uredništvu v Ljubljano, Poljske ulice št. 9; naročnino pa prejema gospod Fr. Kokalj v Ljubljani na Bregu št. 16.

Vse pošiljate naj se pošiljajo franko.